

КАФЕДРА СТАРОВИННОЇ МУЗИКИ

ТЕКСТОЛОГІЯ І ПАЛЕОГРАФІЯ

Освітній ступінь

Магістр

Курс	1
Семестр	1

Спеціальність

034 «Культурологія»

Освітньо-наукова програма

«Музична культурологія»

Статус

Вибіркова

ECTS	3
Годин	90
Лекції	14
Семінари	14
Самостійна робота	62

Форма контролю

залік

Інформація про викладача

ПІБ	Шевчук Олена Юрївна кандидат мистецтвознавства, в. о. професора
Профіль викладача	https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=k5XqSbMAAAAJ
e-mail	olenashevchuk@ukr.net

Анотація навчальної дисципліни

Палеографія і текстологія (музичні) – галузі історичного музикознавства, спеціальні (допоміжні) музично-історичні дисципліни. Їх об'єднано й уведено єдиним курсом до навчального плану для тих майбутніх фахівців, котрі прагнуть присвятити себе дослідженням вітчизняної музики докласичної писемної традиції – середньовічного й ранньомодерного часу. Неперехідна роль давніх музичних пам'яток подібна до значення літописів для загальної історії, літератури й мови, культури в цілому.

Без достовірного знання методик дослідження писемних текстів унеможливується розуміння їхнього змісту та осмислення складних шляхів давньої історії музичного мистецтва. Спеціальний палеографічний і текстологічний аналіз давніх пам'яток становить початковий етап, що передує їх суто музикознавчому аналізу, посідає важливе місце у процесі підготовки творів до публікації.

Об'єкти музичної палеографії і текстології, відповідно, – 1) давні системи вербального й музичного письма як сукупність елементів та 2) писемні тексти окремих музичних творів та збірники традиційного змісту (рукописи й стародруки), які мали довгу історію використання у вітчизняній книжності.

Предмет музичної палеографії – зовнішні ознаки вербального й музичного письма, які підлягали історичному розвитку, особливості та види письма, матеріали, знаряддя писання, оздоблення книг тощо.

Предмет музичної текстології – історія пам'яток вітчизняної писемної традиційної вокальної культури, які підлягали довгочасовому застосуванню: піснеспівів, півчих книг, музично-теоретичних трактатів, хорових творів, духовних пісень. Окремим завданням текстології є визначення (за можливості) раних прототипів подальших текстових копій, критика текстів, до яких протягом часу було внесено викривлення.

Мега курсу – ознайомити студентів із сучасними методиками палеографічного й текстологічного дослідження вербальних і нотних текстів стародавніх вітчизняних писемних пам'яток.

Завдання курсу:

- опанувати принципи атрибуції письма рукописів (вербального й музичного) за графіко-орфографічними ознаками;
- навчити здійснювати загальний палеографічний опис пам'яток співацького мистецтва (стислий і розширений);
- ознайомити із загальними принципами текстології як засобу розкриття історії пам'яток традиційної культури та авторських творів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтеграції для розв'язання суспільно-значимих проблем.

ПРН 2. Аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ та процесів, верифікувати інформацію у відповідності до професійних задач.

ПРН 7. Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології.

ПРН 12. Збирати, аналізувати та оцінювати емпіричні факти та здійснювати їх інтерпретацію у відповідності до сучасних теоретичних уявлень відповідного напрямку культурології.

ПРН 13. Планувати і виконувати наукові та прикладні дослідження у сфері культурології, генерувати та перевіряти гіпотези, збирати докази та аргументувати висновки.

Компетентності:

Інтегральна - здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог.

Загальні:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
4. Здатність приймати обґрунтовані рішення
6. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
7. Здатність до пошуку, опрацюванню та аналізу інформації з різних джерел.
8. Здатність проведення досліджень та викладання на відповідному рівні.

Фахові:

1. Усвідомлення взаємозв'язку культурних текстів та контекстів.
2. Здатність оцінювання та аналізу інформації у процесі реалізації професійної діяльності.
4. Усвідомлення соціальної та етичної місії культуролога, а також можливостей та особливостей практичного використання культурологічного знання.
6. Здатність критично осмислювати історичні здобутки та новітні досягнення культури.
7. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури.
9. Здатність використовувати сучасні методи та інструменти культурології, методи аналізу даних та інформаційні технології для проведення наукових досліджень, аналізувати і презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

У результаті засвоєння курсу студенти мають **отримати знання** про: основні поняття курсу; основні методика палеографічного й текстологічного дослідження; елементи писемної пам'ятки, які повинні підлягати розгляду, принципи датування рукопису за змінами на письмі (передусім) та іншими ознаками.

Уміти:

вільно орієнтуватися в матеріалі навчального курсу; оцінювати кожний текст як артефакт писемної культури; використовувати отримані теоретичні знання під час практичної роботи з писемними джерелами;

аналізувати джерельний матеріал та аргументовано узагальнювати, – самостійно знаходити та відбирати інформацію стосовно предмету курсу.

Анотація дисципліни: Курс «Текстологія і палеографія» знайомить студентів із методиками палеографічного й текстологічного дослідження вербальних і нотних текстів стародавніх вітчизняних писемних пам'яток книжної культури. Він дозволяє опанувати на початковому рівні наукові методика обох спеціальних історичних дисциплін, стаючи першим кроком до самостійного комплексного розгляду давніх музичних творів у площині палеографії та історії й критики тексту, опису та підготовки до видання співацьких пам'яток, уведення їх до контексту вітчизняної історії музики.

Для успішного засвоєння навчального змісту дисципліни необхідні базові знання з навчальних курсів історії української музики, мови й літератури, історії української культури, релігієзнавства, європейських музичних нотацій.

Основні поняття: Палеографія загальна й музична, кодикологія, археографія, старослов'янська мова, церковнослов'янська мова, глаголиця, кирилиця, устав, півустав, скоропис, правопис, орфографія, узус, редакція мовна (ізвод), лігатура, титло, діакритика, другий південнослов'янський графіко-орфографічний вплив, кирилична цифрова система, водяний знак / філігрань, кодекс, конволют, орнамент, мініатюра, ініціал, заставка, кінцівка, в'язь, оправа, знаменна нотація, роздільне мовлення (хомонія), істинне мовлення, «поміти», «признаки», «двознаменник», «київська нотація», цефатний ключ, релятивний бемоль, кустоди, Ірмологіон, поголосник, текстологія загальна і музична, критика тексту, протограф, копія, список, версія, варіант, редакція, види редакцій, музичний твір, партитура, партія, музично-теоретичний трактат.

Перелік тем

Тема 1. Палеографія загальна і музична: мета і методи

Семінар 1. Палеографія як допоміжна історична (музично-історична) дисципліна.

Тема 2. Кириличні пам'ятки X – XVII ст. Почерки. Абетка. Правопис.

Семінар 2. Визначальні палеографічні ознаки давньоукраїнських кирилических пам'яток XI – XVII ст.

Тема 3. Художнє оформлення рукописів. Оправа.

Тема 4. Палеографія східнослов'янського безлінійного письма XI – XVII ст..

Тема 5. Датування рукописів. Філігранознавство.

Семінар 3. Датування рукописів за комплексом палеографічних ознак.

Тема 6. «Київська нотація» – п'ятилінійне письмо українських і білоруських Ірмологіонів кін. XVI – XVIII ст.

Тема 7. Комплексний опис співацького рукопису XVII – XVIII ст., його принципи

Семінар 4. Принципи комплексного опису співацького рукопису

Тема 8. Мета і методи текстологічних досліджень.

Семінар 5. Базовий досвід текстології літературних творів для розвитку музичної текстології.

Тема 9. Текстологія східнослов'янських монодійних пам'яток знаменного і нотолінійного письма XI – XVII ст.

Тема 10. Текстологія партесних книг (середина XVII – середина XVIII ст.) і музично-теоретичних трактатів XVII – XVIII ст. М. Дилецький

Тема 11. Текстологія українських і білоруських Ірмологіонів кінця XVI – XVIII ст.
Семінар 6. Текстологічні дослідження українських пам'яток нотолінійного письма кінця XVI – XVIII ст.

Тема 12. Текстологія хорових партитур 2-ї половини XVIII ст.

Семінар 7. Проблеми текстології вітчизняного музичного мистецтва XVII – XVIII ст

Форми та технології навчання

Лекції, семінарські заняття (обговорення), презентація

Навчальні ресурси

Необхідна інформація до навчальної дисципліни надсилаються у відповідну групу «Дистанційне навчання»: <https://knmau.com.ua/virtualnij-tur/>; основні та додаткові матеріали надсилаються персонально електронною поштою, Viber, Messenger, Telegram.

Методи контролю

Поточний контроль – модульні контрольні роботи.

Загальний підсумковий контроль – залік.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Участь в обговореннях та доповнення на семінарах	10
2.	Підготовка письмових робіт (на питання всіх семінарів)	50
3.	Презентація досліджень за обраною тематикою	10
4.	Відвідування лекцій	15
5.	Залікова модульна контрольна робота	15
	Всього	100

КРИТЕРІЙ ТА НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

ОЦІНКА “ВІДМІННО”:

(90-100: A). Отримує студент, який засвоїв весь теоретичний матеріал курсу, виконав самостійну роботу та володіє глибокими знаннями. Здатний самостійно аналізувати писемні пам'ятки за комплексом ознак та робити аргументовані висновки щодо історичного часу їх походження. Розуміє сутність палеографічного та текстологічного методів дослідження. Здатний екстраполювати проблематику курсу на матеріал власної бакалаврської роботи, якщо існують точки перетину.

ОЦІНКА “ДОБРЕ”:

(82-89: B). Студент засвоїв теоретичний матеріал в цілому та виконав більшу частину самостійних робіт, проте не орієнтується в окремих елементах палеографічного комплексу ознак. Здатний самостійно аналізувати пам'ятки але робить неточні висновки.

(74-81: C) Студент засвоїв теоретичний матеріал в цілому і виконав більшу частину самостійних робіт, але допускає незначні помилки в процесі атрибуції окремих палеографічних ознак і текстологічних зіставлень.

ОЦІНКА “ЗАДОВІЛЬНО”:

(64-73: D). Студент опанував навчальний матеріал курсу частково, на рівні окремих тем, дає схематичні, неповні або приблизні, частково невірні відповіді.

(60-63: E) Студент опанував навчальний матеріал на 30-40 %, на рівні розробки окремих питань, неспроможний відповісти на допоміжні питання викладача.

ОЦІНКА “НЕЗАДОВІЛЬНО”:

(35-59: FX). Студент не опанував навчальний матеріал курсу або опанував його на 10–20%, погано орієнтується у його проблематиці та термінології, виконав аналіз пам'яток з помилками. Отримує можливість повторного складання заліку.

(0-34: F) Студент не володіє знаннями і сформованими навичками палеографічного і текстологічного аналізу музичних пам'яток або виконав його з грубими помилками, не розуміє ключової концепції дисципліни. У такому разі необхідне її обов'язкове повторне вивчення.

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості магістрів з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта.

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь магістрів у міжнародних та вітчизняних конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, відвідування культурно-мистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій та виставок, музичних фестивалів, конкурсів тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Д Ж Е Р Е Л А (Ф А К С И М І Л Ь Н І В И Д А Н Н Я)

1. Благовіщенський Кондакар: Der Altrussische Kondakar. Auf der Grundlage des Blagovescenskij Nizegorodskij Kondakar / Hrsg. von Dostal A., Rothe H. Giessen, 1976. (=Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slawen. Band 8.2 .(РНБ, ф. 550, инв. 156 (Q. п. I.32). URL: http://expositions.nlr.ru/ex_manus/kondakar/_Project/Description.php?n=01)
2. Хіландарський ірмологіон: Fragmenta Chiliandarica palaeoslavica: In 2 vol. – Vol. B : Hirmologium. Copenhagen, 1957.
3. Віденський Октоїх. Codex Vindobonensis Slavicus 37 / Видання факсимільного типу. Київ : Горобець, 2019. 608 с., іл.
4. Дилецький Микола. Граматика музикальна / Підгот. до вид. О. Цалай-Якименко. К., 1970.
5. Корній Л. П. Дубровіна Л. А. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних Ірмолоїв України. К., 1998. [Транслітерація].
6. Лаврівський невменний Ірмологіон кінця XVI століття: Факсим. публ., коментар, дослідження / підгот. Юрій Ясіновський, за участі Марії Качмар; ред. Кр. Ганнік [=«Київське християнство, т. 18; Історія української музики: Джерела, вип. 26] Львів: УКУ, 2019.
7. Німчук В. В. Київські глаголичні листки / факсимільне видання, дослідження. К., 1983.
8. Острозька Біблія. Факсимільне видання.
9. Петров С., Кодов Х. Старобългарски музикални паметници. София, 1973 (невменні, нотолінійні пам'ятки).
10. Смотрицький Мелетій. Граматика / Підгот. до вид. В. В. Німчук. К., 1979.
11. Супрасльський нотолінійний ірмологіон Богдана Онисимовича 1598–1601 років, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису (Україна), ф. I, № 5391. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000281?fbclid=IwAR2COgYodYwgc80r5WIKhtDk568dP4z35Ac ezZumjmJ9LPcG6ue4YRi2NNo>
12. Тончева Е. За Болгарский распев. Манастирът голям Скит – школа на «Болгарский распев». Скитски «болгарски» ирмозози от XVII–XVIII в. : В 2 ч. Ч. 2: Из Болгарский распев. София, 1981.
13. Чернухін Є. К. Грецькі рукописи у зібраннях Києва : Каталог / НАНУ, ІР НБУВ, Ін-т укр. археографії та джерелознавства; Ін-т історії України, Гарвард. Ун-т, Дамбартон Оукс. К.; Вашингтон, 2000.
14. Sticherarium Palaeoslavicum Petropolitanum (Codex Petropolitanus BAN 34.7.6 / reproduction intégrale) / edit. Nicolas Schidlovsky. Copenhagen 2000. (Monumenta Musicae Byzantinae, Vol. 12)
15. Velimirović M. M. Byzantine Elements in Early Slavic Chant: The Hirmologium. Copenhagen, 1960.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

16. Бездрабко В. В. Текстологія історична. *ЕІУ*. К., 2013. Т. 10.
17. Боряк Г. В., Дубровіна Л. А. Археографія. *ЕІУ*. К., 2003. Т. 1.
18. Брайчевський М. *Походження слов'янської писемності*. К., 1998. -Вид. 4-те. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 154 с.
19. Бородин В. С. Від «критики тексту» до текстології. *Радянське літературознавство*. 1980. № 10.
20. Введенський А., Дядиченко В., Стрельський В. *Допоміжні історичні дисципліни. Короткий курс*. К., 1963.
21. Войцехівська І. Н. Палеографія. *ЕІУ*. 2011. Т. 8.

22. Геппенер М. Слов'янські рукописи 11–14 ст. у фондах відділу рукописів Центральної Наукової бібліотеки АН Української РСР. К., 1969.
23. Герасимова-Персидська Н. О. Деякі питання текстологічного аналізу. *Питання методології радянського музикознавства*. К., 1982.
24. Герасимова-Персидська Н. Деякі замітки з текстології нотолінійних рукописів. *Гимнологія*. 2000. Вип. 1.
25. Герасимова-Персидська Н. О. Рукописи багатоголосних творів XVII–XVIII ст. у фондах відділу рукописів ЦНБ АН УРСР // *Фонди відділу рукописів ЦНБ АН УРСР*. – К., 1982.
26. Герасимова-Персидская Н. А. Украинский лицевой ирмологийон 1-й пол. XVIII в. ПКНО. 1984. Л., 1986. (ілюстрації)
27. Герасимова-Персидська Н. Українські партесні нотети поч. XVIII ст. з югославських зібрань. *Партитура*. К., 1991. (Вступ).
28. Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог, кодиколого-орфографічне дослідження, палеографічний альбом. К., 2007.
29. Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. К., 2003.
30. Гнатенко Л. А. Палеографічно-орфографічна методика атрибуції староукраїнської рукописної книги: до актуалізації питання. *РКСУ*. Київ: НБУВ, 2014. Вип. 18. С. 328–339.
31. Гнатенко Л. А. Староукраїнський правопис останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. у зв'язку з проблемою другого південнослов'янського графіко-орфографічного впливу: Автореф. дис. канд. філол. наук. К., 1997.
32. Гнатенко Л. А., Клименко Е. С. Уривок Стихирара мінейного нотованого XII ст. Інституту рукопису НБУВ: археографічне та палеографічне дослідження й описування. *РКСУ*, вип. 16. Київ, 2012. С. 305–315.
33. Гусарчук Т. В. Індивідуалізація творчості в дзеркалі музичної текстології // *Київське музикознавство*. – Вип. 7. К., 2001.
34. Гусарчук Т. В. Текстологія української хорової спадщини 2-ї пол. XVIII ст. (джерела, специфіка, завдання) // *УМ*. К., 2001. Вип. 30.
35. Гусарчук Т. В. Хорова спадщина А. Л. Веделя (стильові та текстологічні проблеми): Автореф. дис. канд. мист-ва. К., 1993.
36. Добрянська Т. А. Українська кирилична рукописна книга ХУІІ ст. як об'єкт кодикології, палеографії, філігранології, мистецтвознавства та археографії в 90х роках ХХ – 10-х роках ХХІ ст.: історіографічний аспект. *РКСУ*. 2012. Вип. 16.
37. Дубровіна Л. А. Кодикологічне дослідження та археографічний опис нотолінійних Ірмолоїв // Корній Л. П., Дубровіна Л. А. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних Ірмологіонів України. К., 1998.
38. Дубровіна Л. А. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. К., 1992.
39. Єдлінська У. Мова львівського рукопису «Грамматика музикальна» М. Дилецького // *УМ*. К., 1971. Вип. 6.
40. Запаско Я. Орнаментальне оформлення української рукописної книги. К., 1960.
41. Зінченко В. Принципи фіксації фітних розспівів в українських нотолінійних Ірмологіонах кінця XVI – початку XVIII століть // *Наук. вісник НМАУ*. К., 2006. Вип. 41.
42. Іванова О. А., Гальченко О. М., Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Науковий каталог, палеографічний альбом. К., 2010.
43. Кісь Я. П. Палеографія: Навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1975.

44. Клименко Е. С., Гальченко О. М. Кириличні співочі рукописи монодійної традиції XII–початку XX ст. К. : НБУВ, 2011.
45. Кожухаров С. F-нотацията в среднобългарските химнографски сборници от XII – началото на XIV вв. Проблеми на старобългарската поезия. София, 2004, Т. 1. С. 223–238.
46. Корній Л., Дубровіна Л. Турійський ірмолой початку XVII ст. – стародавня пам'ятка церковного співу в Україні. *PKCV*. К., 1994. Вип. 2.
47. Корній Л.П. Проблеми джерелознавства української музичної культури (безлінійні нотовані рукописи сакральної монодії XI–XVI ст.) // *Студії мистецтвознавчі*. К., 2005. Число 6: Театр. Музика. Кіно.
48. Кузьмінський І. Класифікація авторизованих списків «Музична граматика» та питання походження так званого львівського рукопису // *Київське музикознавство*. К., 2011. Вип. 40. С. 59–69.
49. Кузьмінський І. Музично-теоретичні трактати «*Ars et praxis musica*» Зигмунта Лявксміна та «*Мусикійська Граматика*» Миколи Дилецького: до питання їх спорідненості // *Наук. вісник НМАУ*. К., 2011. Вип. 102.
50. Кузьмінський І. Ю. Партитурна нотація партесного багатоголосся та виконавська практика // *Часопис НМАУ*. – 2010. – № 3(8).
51. Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI – XX ст.). – К.: Наукова думка, 1974
52. Медведик Ю. Польськомовні барокові пісні (канти) Йоаникія Галятовського (текстова специфіка, джерелознавчі аспекти). *Наук. вісник НМАУ*. К., 2011. Вип. 102.
53. Панашенко В. Палеографія українського скоропису 2-ї половини XVII ст. (на матеріалах Лівобережної України). К.: Наукова думка, 1974.
54. Прилепа О. П. Функції музичного тексту у втіленні канонічного змісту богородичних піснеспівів у традиції богослужбового співу Києво-Печерської лаври (за джерелами кінця XVI – початку XIX ст.): дис. ... канд. мист-ва. Нотний додаток. К.: НМАУ, 2011.
55. Різник М. Г. Письмо і шрифт: Навчальний посібник. К., 1978.
56. Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : *Наук. кат. : Палеограф. альбом / Уклад. О.А. Іванова, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко*. – К., 2010.
57. Сорочан М. Нотні рукописи Глинського монастиря кінця XIX – початку XX ст. // *Наук. вісник НМАУ*. Вип. 88. Ч. 2. К., 2009.
58. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Войцехівська І.Н. та інші. К.: Либідь, 2008. 520 с.
59. Цалай-Якименко О. *Київська школа музики XVII століття*. К., Л., Полтава, 2002.
60. Цалай-Якименко О. «Літерні поміти» російських співацьких рукописів 17 століття – різновид київської релятивної нотації. *Записки НТШ*. Т.232. Л., 1996.
61. Шевчук Ол. Ірмологіон. *УМЕ*. К., 2008. Т. 2.
62. Шевчук Ол. Київська нотація. *УМЕ*. К., 2008. Т. 2.
63. Шевчук Ол. Нотації безлінійні. *УМЕ*. К., 2008. Т. 4.
64. Шевчук Е. Ю. Цикли літургій в українських Ірмологіонах кінця XVI – XVII століть з позицій текстології. *Наук. вісник НМАУ*. К., 2017. Вип. 119. Наукові діалоги з Н.О. Герасимовою-Персидською. С.121–147.
65. Шевчук Ол. Літургічна вимова гімнографічних текстів в Україні: хомонія (за матеріалами кінця XVI – першої чверті XVIII ст.) // *Наук. вісник НМАУ*. – К., 2006. – Вип. 41.
66. Шевчук Ол. Палеографія. Палеографія музична. *УМЕ*. 2017. Т.5: П. С. 46-49. URL.
67. Шевчук Ол. Сербські і болгарські редакції південнослов'янських піснеспівів в українській і білоруській церковно-співацькій практиці 17 ст. // *Наук. вісник НМАУ*. К., 2008. Вип. 78: *Мистецтвознавчі пошуки: Зб-к наук. статей та есе, присвячений ювілею Н. О. Герасимової-Персидської*.

68. Ясиновський Ю. П. Українські та білоруські нотолінійні ірмолої XVI–XVIII століть: Каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження. Л., 1996.
69. W. Poźniak. Paleografia muzyczna. Kraków, 1955

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

70. Антонович М. Візантійські елементи в антифонах візантійської церкви // Антонович М. *Musica sacra*. / Упоряд. Ю. Ясиновський. Л., 1997.
71. Андрушко Л., Зінченко С. Художні особливості Часословів Києво-Печерської лаври ХУІ-ХУІІІ ст. *Квалілогія книги*. 2015. Вип. 2 (28).
72. Бондар Н.П. До історії побутування книжкових ілюстрацій у якості самостійних естампних гравюр наприкінці XVI– XVII ст. *РКСУ*. К., 2005. Вип. 10. С. 212–231.
73. Бондар Н.П. Ілюстровані примірники острозької Біблії 1581 р. із зібрання НБУВ як джерело дослідження перших естампних східнослов'янських гравюр. *Рукописна і стародрукована книга: Міжнар. наук. конф.*, Львів, 23–25 квіт. 2004. Л., 2006. С. 11–18.
74. Бондар Н. П. Філігранологічний аналіз східнослов'янських кириличних стародруків 2-ї половини ХУІ ст. як джерело книгознавчих досліджень. *РКСУ*. 2010. С. 211-240.
75. Бондар Н.П. Порівняльний аналіз водяних знаків заблудівських, львівських та віленських видань Івана Федорова та Петра Мстиславця. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. К., 2008. Вип. 22. С. 258–282.
76. Висоцький С.О. Київська писемна школа X-XII ст. (до історії укр. писемності). Львів–Київ–Нью-Йорк, 1998. 246 с.
77. Віденський Октоїх. *Codex Vindobonensis Slavicus 37 / Дослідження : міжнародна колективна монографія; відп. ред. Л. Гнатенко = Viennese Octoechos. Codex Vindobonensis Slavicus 37 / Researches: international collective monograph; managing ed. L. Hnatenko*. Київ : Горобець, 2021. 240 с., іл.
78. Геппенер М. В. Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації) / Склад М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського. К., 1969.
79. Герасимова-Персидська Н. О. Микола Дилецький. Хорові твори. Партитура. К., 1981. (Вступна стаття).
80. Гнатенко Л. А. Ідентифікація часу написання українських канонічних манускриптів XIV ст. Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (за графіко-орфографічними особливостями письма). *РКСУ*. К., 2005. Вип. 10.
81. Гнатенко Л.А. Македонська рукописна книга XIV ст. у фондах Інституту рукопису НБУВ (кодиколого-палеографічне та графіко-орфографічне описування). *Українсько-македонський наук. збірник*. К., 2006. Вип. 2.
82. Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XII–XIII ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом. К., 2012.
83. Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом. К., 2007.
84. Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом. К., 2003.
85. Дем'яненко Б. Трактат «Препорця» з київського рукопису XVIII століття: критична публікація тексту. До ювілею Н. О. Герасимової-Персидської. Львів, 2017. 44 с.
86. Добрянська А. Українська кирилична рукописна книга xvii ст. З фондів інституту рукопису нбув: кодиколого-палеографічне вивчення й описування. *Рксу*. 2014. Вип. 18.

87. Дубровіна Л.А., Гнатенко Л.А. «Колекція уривків» XII–XVI ст. Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (історія, описання, графіко-орфографічний аналіз). *РКСУ*. Київ, 2010. Вип. 14. С. 138–154.
88. Дубровіна Л. Визначний здобуток української історичної науки (Мацок О.Я. Історія паперу в Україні. К., 1995. 186 с.). *РКСУ*. 1996. Вип. 3. С. 239–244. (Рецензія).
89. Дубровіна Л. А. Супрасльський ірмологійон 1601 р.: деякі аспекти кодикологічного дослідження. *РКСУ*. Київ: ІР ЦНБ, 1993. Вип. 1.
90. Запаско Я.П. Орнаментальне оформлення української рукописної книги. – К., 1960.
91. Запаско Я.П. *Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст.* Л., 1971.
92. Запаско Я., Ісаєвич Я. *Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні (1574–1800 р.): У 2 кн.* Л., 1981, 1984.
93. Запаско Я.П. *Пам'ятки книжкового мистецтва України. Українська рукописна книга.* Л., 1995.
94. Звонська Л.Л. Грецька епіграфіка і палеографія: підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 310 с.
95. Зизаній Лаврентій. Граматика Словенська / Підготовка факсимільного видання та дослідження пам'ятки В.В.Німчука. К.: Наук.думка, 1980. 55 с.
96. Іваннікова М.К. Філігранознавчий аналіз у кодикології рукописних книг ХУІІ с. (на прикладі Руського Хронографа редакції 1620 р.). *РКСУ*. 2002. Вип. 7. С. 217–240.
97. Ісаєвич Я. Українське книговидання: Витоки, розвиток, проблеми / ред. Ю. Ясіновський / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів: Місіонер, 2002.
98. Історія українського правопису XVI–XX ст. Хрестоматія / За ред. Німчука В.В. К.: Наукова думка, 2004. 570 с.
99. Качмар М. Давня музична нотація: графічні особливості запису висоти і ритму. *Українська музика.* (Львів), 2019. Вип 3-4. С. 138-146.
100. Кириличні стародруки 15–17 ст. у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського: Каталог / Укл. Н.П. Бондар, Р.Є. Кисельов, за участю Т.М. Росовецької. К., 2008.
101. Корнієнко В.В. Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.). Ч. I: Приділ св. Георгія Великомученика. К., 2010. 464 с.
102. Корнієнко В.В. Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.). Ч. II: Приділ свв. апостолів Петра і Павла. К., 2010. 272 с.
103. Корнієнко В.В. Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.). Ч. III: Центральна нава. К., 2011. 400 с.
104. Корній Л. П. До проблеми музично-текстологічного вивчення нотолінійних ірмолоїв української традиції XVII–XVIII ст. *Наук. вісник НМАУ*. К., 2006. Вип. 41.
105. Німчук В. В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською мовою української редакції. К., 1995. 34 с.
106. Петрашенко В.О., Козюба В.К. Нові дані про давньоруську писемність. *Археологія*. 2008. № 4. С. 90-95
107. Петров В. П. Слов'янська писемність за археологічними пам'ятками // Питання походження і розвитку слов'янської писемності. К., 1963.
108. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2015. 456 с.
109. Питання текстології: Поезія і проза. К., 1980.
110. Питання текстології. Вип. 1-6. 1968-1989.
111. Серажим К. С. *Текстологія: елементи тексту й апарат видання.* К., 1998.
112. Сидоренко О. Ф. Історична метрологія Лівобережної України XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1975.
113. Сирцова О. *Апокрифічна апокаліптика: філософська екзегеза і текстологія.* К., 2000.

114. Спеціальні історичні дисципліни. <http://www.arxiv.snu.edu.ua/>
115. *Спеціальні історичні дисципліни*: Довідник. К., 2008.
116. Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть. Еволюція образної системи. К. : Наук, думка, 1982.
117. Степовик Д. В. Українська гравюра бароко. К. : Вид-во «КЛІО», 2012. 495 с.
118. Тилик І. Дондик О. Формування науково-аналітичних параметрів вивчення творчості Артема Веделя крізь призму музикознавчо-текстологічних досліджень 2-ї половини XIX – середини XX століття. *Наукові записки. Серія Мистецтвознавство*. 2018. № 2 (39). URL.
119. Шевчук Ол. До питання про самотність кийвського розспіву (за матеріалами нотних рукописів кінця XVI–XVII ст.). Українська музична культура минулого та сучасності у міжнародних зв'язках: зб. ст. К.: КДК ім. П. І. Чайковського, 1989. С. 16–45 (текстологічно-порівняльне дослідження, термінологія).
120. Шевчук Ол. Про взаємодію української стародрукованої й рукописної книжності (за матеріалами рукописів із польського зібрання та Львівських стародруків) // *Наук. вісник НМАУ*. К., 2003. Вип. 24.
121. Шевчук Ол. Редагування літургійних текстів східними слов'янами у процесі богослужбових реформ наприкінці XVI у першій половині XVII ст. (на прикладі приспіву «Аллилуїа») // *Наук. вісник НМАУ*. – К., 2011. – Вип. 102.
122. Шуміліна О. А. Перехідні процеси в українській партесній музиці середини XVIII століття: Автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства. – К., 2004.
123. Birkfellner G. Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich / Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse. Schriften der Balkankommission, linguistische / Abt. XXIII. Wien, 1975. S. 322–325 (Nr. II/141)
124. Birkfellner G. Codex Hankenstein. Codex Vindobonensis slavicus 37. Altukrainisches liturgisches Anthologion des 13.–14. Jahrhunderts. Neutestamentliche Perikopen. Berlin; Münster, 2006. LIII, 445 S. (Münstersche Texte zur Slavistik, Bd. 2)
125. Birkfellner G. Codex Hankenstein. Codex Vindobonensis slavicus 37. Altukrainisches liturgisches Anthologion des 13.–14. Jahrhunderts. Menologion. Liturgischer Festkalender für den Jahreszyklus der unbeweglichen Feste. Münster, 2007. VIII, 401 S. (Münstersche Texte zur Slavistik, Bd. 3).
126. Maas P. Textkritik. Leipzig. 1960.
127. McGann J.J. A critique of modern textual criticism Charlottesville, 1992.
128. J. Pikulik. Polskie gradualy Sredniowieczne. Warszawa, 2001.
129. Sawicki D. Metody badawcze staroruskiej semiografii muzycznej na przykładzie XVI-wiecznego Irmologionu neumatycznego z Ławrowa. *Wschodni Rocznik Humanistyczny* (2021), No 1.
130. Sawicki D. Problemy ruskiej muzycznej simiografii epoki „starego istinnorieczija”, [w:] „Cyryl i Metody w duchowym dziedzictwie Słowian”. *Materiały III i IV Konferencji Cyrylometodińskiej w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2009*, s. 284-296.
131. Seventeenth-Century Writings on the Kievan Caves Monastery / Paulina Lewis (introduction). [Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Text Series. Volume IV]. Cambridge, 1987. xxxv, 450 pp., ISBN 0-916458-24-5 (clothbound).
132. Text and interpretation: new approaches in the criticism of the New Testament. Leiden; New York, 1991.

АЛЬБОМИ ФІЛІГРАНЕЙ

1. Каманін І, Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. / Зб-к іст.-філол. відділу ВУАН. К., 1923. № 11.
2. Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Vilnius, 1967.
3. Мацюк О. Папір та філіграні на українських землях (XVI – початок XX ст.). К., 1974.
4. Мацюк О. Філіграні архівних документів України XVIII–XX ст. К., 1992.

5. Briquet C. M. Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600: T. 1-4. Geneve, 1907. 2nd ed. : Leipzig, 1968.
6. Churchill W. A. Watermarks in Paper in Holland, England, France, etc. in the XVII and XVIII centuries and their interconnection. Amsterdam, 1935.
7. Heawood E. Watermarks mainly of the 17th and 18th centuries. Hilversum, 1950.
8. Heitz P. Les filigranes des papiers, contenus dans les archives de la ville Strasbourg. Strasbou. 1902.
9. Mošin V., Traljić S. M. Vodeni znakovi XIII–XIV v.: Vol. 1–2. Zagreb, 1957.
10. Siniarska-Czaplicka J. Filigrani papierni polożonych na obszarze Rzeczypospolitoj Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku / Książka w dawnej kulturze polskiej. – XV. – Wrocław; Warszawa; Krakow, 1969.
11. Tromonin's watermark album. Hilversum, 1964. Vol. 11 (Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia).
12. Uchastkina Z.V. A History of Russian Hand Paper-mills and their Watermarks. – Hilversum, 1962.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЕІУ – Енциклопедія історії України. К.

РКСУ – Рукописна та книжкова спадщина України. Київ, НБУВ.

УМ – Українське музикознавство, Київ